

Várostartörténet

A múlt tavaszon, a Festum Varadinum ünnepi hetének vendégeként három napot Nagyváradon töltöttem. A szecesszió egykori magyar fővárosában.

Szabadidőmben, az egyik napon Ady emlékeket kerestem. Kerestem a kávéházat, amelynek asztalánál egykor a Nagyváradai Napló hírlapírói ültek. Krúdy Gyula, Ady Endre, Juhász Gyula... Kis segítséggel végül rátaláltam, egy szabályos, szívélyes, kerek téren, vén platánok árnyékában.

Még magasodnak ott, körben a régi váradi házak. Nem is házak ezek, inkább kis palota mindenik, abból a korból, amelyben Nagyvárad csupa eleven lüktetés volt, csupa eleven élet. Magyar és modern.

A kávéház épülete, szerencsés módon, megmaradt. Alighanem annak köszönhetően, hogy a két világháború között a román állam odaajándékozta az ortodox egyháznak. Ők vigyáztak rá. Ám tőlük is elvette a kommunista Románia, egyszerűen államosította. Ily módon vigyázott az épületre.

A tér egyébként, ahol Adyék egykori kávéháza – a Mülleráj – áll, ma Traian császár nevét viseli. Egykor Széchenyi István térnek hívták.

Mielőtt idetaláltam, a Körös partján bóklásztam, a parti sétányra hajló sűrű lombosított fák alatt. Látván, hogy eltévedtem, kerestem valakit, aki útba igazítana. Az ember megérzi, hogy kiket érdemes megkérdezni egy Trianonban elköszönt hajdani magyar városban.

Például kopott öltözékű, galambbősz hajú, esett, szép szomorú fejű férfiakat. Rájuk van írva, hogy magyarok.

Egy ilyen idősebb úr szegődött mellém, és kísért el Adyék kávéházáig, az egykori Széchenyi térre. Odamenet – némi városnéző kerülőt téve – befordultunk egy régi váradi utcába, amely még Ady Endre lába nyomát őrzi. Az öregúr rámutatott az utcatáblára:

– Primariei. Vagyis Városháza utca. Két-három éve hívják így.

– És azelőtt?

– Előtte Ion Antonescu nevét viselte. Antonescu marsallét, a második világháborús román háborús bűnösét.

Visszahátráltam az időben.

– Vajon mi volt a neve ennek az utcának a szabadságharc előtt? – kérdeztem az öregurat.

Gondolkodás nélkül felelte:

– Német utca. Így nevezeték a középkor óta. Az itt elszállásolt német katonák, zsoldosok után. De a tizenkilencedik században már magyarok lakják.

– És Ady korában?

– Teleki utca volt. Gróf Teleki Lászlóra emlékeztetve.

– Aki a Kegyenc című zsarnokellenes drámát írta 1848 előtt?

– Meg akit 1849 után halálra ítélték. Később kegyelmet kapott. Küzdött az 1848-as törvényekért, de Ferenc József csapdába csalta. Reménytelennek látta a becsülete megőrzését, a hazája jövőjét. Öngyilkos lett.

Teleki László nevét mindjárt Trianon után eltűntették. Feltették helyette a táblákra Vasile Alecsandri nevét. Húsz évig ott is maradt.

– Alecsandrit, a költőt mi kötötte Váradhoz?

– Ide semmi – válaszolt az öregúr. – Moldvában született, ott élt. Politikusként Moldva és Havasalföld egyesítését szorgalmazta.

Észak-Erdély visszatérével az egykori Német utca megint Teleki László utca lett. Négy esztendőre. Aztán megérkeztek a szovjet csapatok, és máris Visinszkij nevével találkozhattak a váradiaiak.

Ő volt a hírhedt sztálini alkotmány megalkotója. Az öregúrra néztem:

– Sztálin halála után nyilván levették a nevét!

– Kicsit azért vártak – mondta. – Egészen 1970-ig. Akkor nevezték el az utcát Leontin Salajanról.

– Benne kit tisztelhetünk?

– A román munkásmozgalom kiemelkedő alakját. 1990-ben pedig visszakaptuk Antonescut. Most, újabban Primariei utca... El ne feledjem, rövid ideig, két-három évig Transilvania utca is volt. Visinszkij és Salajan között.

– Ön minden tud – mondtam a galambősz, kopottas ruhájú öregúrnak. – Mintha lexikonszerkesztő lenne.

Kicsit meghajtotta a fejét:

– Ó, dehogy... Ebben az utcában éltek az őseim. Itt születtem én is, nyolcvan éve. És itt lakom most is.

